

BÖLÜM 4

COVID-19'UN İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNE ETKİLERİ

Ömer ÖZPINAR¹

GİRİŞ

Küresel COVID-19 salgını, dünya ekonomilerini önemli düzeyde etkilemiş ve salgının en önemli etkilerinden biri de işgücü piyasası üzerine olmuştur. Salgını kontrol alma amacına yönelik önlemler, işgücü piyasasını derinden etkilemiştir. Salgın süreci her sektörü aynı şekilde etkilememiş, bazı sektörlerde kayıplar yoğunlaşmıştır. Bu süreçte dezavantajlı gruplar açısından olumsuz etkilerin ve işgücü piyasalarında eşitsizliklerin arttığını söylemek mümkündür.

Küresel salgın öncesi ekonomilerdeki dijitalleşme sürecine paralel olarak başlayan işgücü piyasalarındaki dönüşüm, salgın sürecinde hızlanmıştır. Özellikle düşük vasıflı çalışanlar açısından iş kayıpları yoğunlaşmış, kayıt dışı istihdam ve uzun dönemli işsizlik riskleri yükselmiştir. Küresel işgücü piyasalarındaki bu gelişmeler, yapısal sorunları daha da derinleştirmiştir.

Bu çalışma, pandemi sürecinin işgücü piyasası üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümü pandeminin küresel işgücü piyasalarına etkileri üzerinedir. İkinci bölüm, pandemi sürecinin OECD üyesi ülkeler genelinde etkisini OECD verileri temelinde değerlendirilmesine ayrılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise pandemi sürecinin Türkiye işgücü piyasası üzerine etkileri TÜİK verileri temelinde ele alınmıştır.

1. PANDEMİNİN KÜRESEL İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNE ETKİLERİ

2020 yılının Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü'nün COVID-19 virüsünü pandemi ilan etmesi ile birlikte, virüsle mücadele kapsamında bütün Dünyada sosyal mesafe kuralları ve çeşitli kısıtlamalar gündeme gelmiştir. Bu kısıtlama ve tedbirler, işgücü piyasalarında önemli bir tahribata da yol açmıştır. Küresel düzeyde üretim ve istihdamda düşüşler yaşanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü -ILO- (2021a), Dünya genelindeki işgücü piyasalarının 2020'de tarihte eşi görülmemiş derecede bozulduğunu vurgulamaktadır. 2020'de, 2019'un dördüncü çeyreğine göre 255 milyon tam zamanlı işe eşdeğer

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İİBF İktisat Bölümü
oospinar@adu.edu.tr

olan küresel çalışma saatinin % 8,8'i kaybedilmiştir. 2009'daki küresel mali krizden yaklaşık dört kat daha fazla olan çalışma saatlerindeki kayıplar, özellikle Latin Amerika ve Karayipler, Güney Avrupa ve Güney Asya'da yüksektir.

Göreceli olarak istihdam kayıpları, kadınlarda erkeklere göre ve genç çalışanlarda yaşlı çalışanlara göre daha yüksek gerçekleşmiştir. 2020'deki istihdam kayıpları, esas olarak işsizlikten ziyade artan hareketsizliğe (işgücüne dâhil olmama) dönüşmüştür. Küresel istihdam kayıplarının % 71'ini oluşturan hareketsizlik, 81 milyon artarak küresel işgücüne katılım oranının 2020'de % 58,7'ye düşmesine neden olmuştur. Küresel düzeyde işsiz sayısı 2020'de 33 milyon artmış, işsizlik oranı ise 1,1 puan yükselerek % 6,5 olmuştur (ILO, 2021a: 2). Aynı zamanda, yeni yaratılan işlerin çoğunun düşük üretkenlikte olması ve düşük kalitede olması beklenmektedir. 2019 ve 2022 arasında ortalama işgücü verimliliği büyüme oranının, yüksek gelirli ülkeler dışındaki tüm ülkeler için kriz öncesi oranın altına düşeceği tahmin edilmektedir. Gayri safi yurtiçi hasıladaki düşük büyüme ve çalışma çağındaki nüfustaki güçlü artışın bir sonucu olarak, üretken istihdam fırsatlarının eksikliği en çok düşük gelirli ülkelerde olacaktır. Bu ülkelerde, ortalama yıllık işgücü verimliliği büyümesinin, 2016-19 dönemi için zaten % 0,9 olan yetersiz bir orandan 2019-22 için % -1,1 gibi bir orana düşeceği tahmin edilmektedir. Bu durum, 2030 yılına kadar yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefini daha da zorlaştıracaktır. Orantısız bir şekilde düşük üretkenlik, kayıt dışı çalışma ile karakterize edilen serbest mesleğe geçiş, kötüleşen iş kalitesinin bir başka işaretidir. 2020'de küresel olarak ücretli ve maaşlı çalışanlar arasındaki iş kayıplarının, serbest meslek sahipleri arasındaki iş kayıplarından iki katı kadar büyük olduğu ve bunun istihdam yapısında bir değişikliğe neden olduğu tahmin edilmektedir (ILO, 2021b: 13).

Daha önce yaşanan krizlerde de görüldüğü gibi genç istihdamı, ekonomik gerilemelere yetişkin istihdamından daha duyarlıdır. Bir ülkedeki reel GSYİH'daki gerilemeler, genç istihdamında yetişkin istihdamına kıyasla çok daha büyük bir azalmaya neden olmaktadır. GSYİH'deki % 10 puanlık bir düşüş, yetişkinler için % 6,3 puanlık bir düşüş yaratırken, genç istihdamında % 8,1 puanlık bir düşüşe dönüşmektedir (ILO, 2021c: 5). COVID-19 krizi, Dünya genelindeki işgücü piyasalarını ciddi şekilde etkileyerek gençleri diğer yaş gruplarından daha fazla zarara uğratmıştır. Pandemi süreci, 2020 yılında küresel olarak istihdamda yetişkinlerde % 3,7'lük bir düşüşe neden olmuşken bu oran gençlerde % 8,7 olmuştur. Ülke düzeyindeki mevcut verilere göre, istihdamdaki düşüş orta gelirli ülkelerde çok daha belirgindir. Gençler arasındaki istihdam kayıplarının, çoğunlukla 2020'de hareketsizlikte bir artışa dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu nedenle işsizlik oranı, COVID-19 krizinin gençler üzerindeki etkisine ilişkin yalnızca kısmi bir fikir vermektedir ve gençler için işgücü piyasası sonuçlarının, işgücünün eksik

kullanımı ve istihdam kalitesi dahil olmak üzere daha geniş bir şekilde izlenmesi ihtiyacı söz konusudur (ILO 2021c).

COVID-19 pandemi şoku, demografik gruplar arasında eşit olmayan etkilerle önceden var olan istihdam eğilimlerini de hızlandırmıştır. Şok, otomasyona karşı daha savunmasız olan sektörleri daha kötü etkilemiştir. Dünya genelinde, gençler ve düşük vasıflı işgücü, ortalama olarak kısmen sektörler arasındaki işgücü kompozisyonundaki farklılıkları yansıtan şekilde daha ağır bir şekilde etkilenmektedir. Yükselen piyasalarda ve gelişmekte olan ekonomilerde kadın işsizliği ortalama olarak erkeklere göre daha fazla artarken, gelişmiş ekonomilerde fazla bir fark söz konusu olmamıştır (IMF, 2021: 65).

Pandemi sürecinde gelişmiş ekonomilerde istihdamdaki en keskin düşüşler, tipik olarak son 50 yılda önceki durgunlukların aksine imalat ve inşaat sektörlerinde değil, toptan ve perakende ticaret, ulaşım, konaklama ve yemek hizmeti ile sanat ve eğlence sektörlerinde yani ağırlıklı olarak hizmetler sektöründe yaşanmıştır. Bilgi ve iletişim, finans ve sigorta gibi bazı sektörlerde ise, pandemi sırasında istihdam artışı yaşanmıştır (IMF, 2021: 67).

Fukai vd. (2021) COVID-19 pandemisinin Japonya’da kadın istihdamını nasıl etkilediğini inceledikleri çalışmalarında evli ve çocuklu kadınların istihdam oranının % 4, çocuğu olmayanların istihdam oranının ise sadece %1 puan düştüğünü belirtmektedirler. Ayrıca, işlerini bırakan veya işini kaybeden annelerin, okulların yeniden açılmasından birkaç ay sonra bile işgücünden ayrıldığı görülmektedir. Kadınların aksine, evli ve çocuklu erkeklerin istihdam oranı etkilenmemiş, bu da istihdamdaki cinsiyet farkının azaltılmasında ilerlemeyi engellemiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, Dünyada çalışılan saat başına üretim 2020’de % 4,9 artarak 2005 ile 2019 arasında kaydedilen uzun vadeli yıllık ortalama % 2,4’ün iki katından fazla artmıştır. 2021 yılında ise çalışılan saat başına küresel üretimin, düşük gelirli (% -1.9) ve düşük-orta gelirli ülkelerde (% -1.1) en güçlü daralmalarla birlikte % 0.1 azalması ve yüksek gelirli ülkelerin hafif pozitif verimlilik artışını sürdürmesi beklenmektedir (%0.9). (ILO 2021d: 6).

Tablo 1: Dünyada Çalışılan Saat Başına Çıktı (Yıllık % Değişim)			
	2005-2019	2020	2021
Düşük Gelirli Ülkeler	1,2	4,1	-1,9
Düşük-Orta Gelirli Ülkeler	4,1	5,2	-1,1
Orta-Yüksek Gelirli Ülkeler	4,7	5,0	1,0
Yüksek Gelirli Ülkeler	1,1	2,9	0,9
Dünya	2,4	4,9	-0,1

Kaynak: ILO,(2021d: 6).

Tablo 2’de pandemi sürecinin istihdamda yarattığı ortalama değişim, orta ve yüksek gelirli ülkeler itibarıyla gösterilmiştir. Buna göre, orta gelirli ülkelerde istihdamdaki kayıplar, tabloda verilen her kesim için daha fazla oranda gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, orta ve yüksek gelirli ülkelerde istihdamda kayıplardan en fazla gençler ve kadınların zarar gördüğü görülmektedir.

Tablo 2: Orta ve Yüksek Gelirli Ülkelerde İstihdamda Ortalama Değişim (2020-II. Çeyrek %)

	Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler
Genç Kadınlar (15-24)	-28.3	-14.2
Genç Erkekler (15-24)	-21.7	-11.5
Yetişkin Kadınlar (25 +)	-11.5	-2.4
Yetişkin Erkekler (25+)	-10.0	-1.8

Kaynak: Dasgupta vd. (2021:544).

Pandemi sürecinde çalışma saatlerinde ve gelirden yaşanan büyük kayıplar, çalışanlar için önemli ölçüde artış göstermiştir. Aşırı yoksulluk içinde yaşayan çalışanların payı 2019’da % 6,7’den 2020’de % 7,2’ye yükselerek çalışan yoksulların sayısında sekiz milyonluk bir artışa yol açmıştır. Bununla birlikte, küresel istihdamdaki büyük kayıpların düşük gelirli haneler arasında yoğunlaşmasının bir sonucu olarak, 2020’de çalışmayanlar arasında yoksulluk artışı çok daha belirgin olmuştur. Çalışan yoksulluğunda en büyük artışın, düşük ve orta gelirli ülkelerde gerçekleştiği tahmin edilmektedir (ILO, 2022: 19).

Pandemi süreci, kayıt dışı ve güvencesiz çalışmayı hızlandırıcı bir etki de yaratmaktadır. Dewan ve Ernst (2020) esnek bir işgücü piyasasının, kaynakların daha verimli tahsisine yol açtığında değerli olacağını; ancak, gelişmekte olan ekonomilerde olduğu gibi üretkenliği düşük işlere ve çalışma koşullarındaki olumsuzluğa neden olan esnekliğin, hem işçiler hem de toplum için yarardan çok zararının olacağını belirtmektedirler.

Prassl vd. (2020) Birleşik Krallık, ABD ve Almanya’da yapılan anket verileri temelinde COVID-19’un işgücü piyasası etkilerinin ülkeler arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiğini vurgulamaktadır. Yapılan analiz çerçevesinde, köklü bir kısa çalışma planına sahip olan Almanya’daki çalışanların, krizden etkilenme olasılığı önemli ölçüde daha düşük çıkmıştır. Alternatif çalışma düzenlemesine tabi ve görevlerin yalnızca küçük bir bölümünün evden yapılabildiği mesleklerde çalışanların; çalışma saatlerini azaltmaları, işlerini kaybetmeleri ve kazançlarında

düşüş yaşamaları daha olasıdır. Daha az eğitilmiş çalışanlar ve kadınlar, krizden daha fazla etkilenmektedir. ABD ve İngiltere'deki kadınların işlerini kaybetme olasılıkları önemli ölçüde daha yüksekken, üniversite diplomasına sahip kişilerin işlerini kaybetme olasılıkları önemli ölçüde daha düşüktür. ABD'de kadınların, erkeklere kıyasla işlerini kaybetme olasılıkları % 7, Birleşik Krallık'ta ise % 5 daha fazladır. Eğitim seviyesi açısından değerlendirildiğinde ise ABD'de üniversite diplomasına sahip çalışanların işlerini kaybetme olasılıkları % 8, Birleşik Krallık'ta ise % 6 daha azdır. Buna karşılık Almanya'da, cinsiyetin ve üniversite diplomasının iş kaybını önemli ölçüde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Fana ve ark. (2020), COVID-19 ile ilgili alınan karantina önlemlerinin AB işgücü piyasaları üzerindeki potansiyel etkisini değerlendirmek için, üç AB üyesi ülkede (İtalya, İspanya ve Almanya) gündeme getirilen kısıtlamaları analiz ettikleri çalışmalarında, pandeminin işgücü piyasası üzerine etkilerinin bazı Akdeniz ülkelerinde ve İrlanda'da daha fazla bir etkisi olacağını muhtemel olduğunu vurgulamışlardır. Yazarlar, kapatılan sektörler odaklanarak, sektörel etkinin serbest meslek sahipleri, kadınlar, gençler ve düşük vasıflı işçiler gibi düşük ücretli ve güvencesiz çalışma koşullarına sahip olanlar üzerinde yoğunlaştığını vurgulamaktadırlar.

Reichelt vd. (2021) Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Singapur için pandeminin erkekler ve kadınlar üzerindeki farklı etkilerine odaklandıkları çalışmalarında işgücü piyasasındaki kadınların; evden çalışma, çalışma saatlerini azaltma ve işsiz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu farklılıklar, büyük ölçüde kadınların pandemi öncesi yarı zamanlı çalışma olasılıklarının daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bireysel özellikler ve istihdam özellikleri dikkate alındıktan sonra, kadın ve erkeklerin işsizlik risklerinin artık önemli ölçüde farklılaşmaması, işgücü piyasasında ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliklerinin potansiyel mekanizmalarına işaret etmektedir. Bununla birlikte, evden çalışmaya geçme veya çalışma saatlerini azaltma riski, kadınlar için hala daha belirgindir. Almanya ve Singapur'da kadınların işsizliğe geçiş olasılığı erkeklerden daha yüksekken, ABD'de çalışma saatlerini azaltma veya evden çalışmaya geçme olasılıkları daha yüksektir.

Mongey vd. (2020), hangi mesleklerin uzaktan yapılabileceğini veya yüksek derecede fiziksel yakınlık gerektirebileceğini belirlemenin, salgının ekonomik sonuçlarını anlamak için çok önemli olduğunu belirterek, pandemiye maruz kalan bu mesleklerde çalışan işçilerin orantısız bir şekilde ekonomik olarak savunmasız olma ihtimalinin yüksek olduğunu vurgulamışlardır. Örneğin, uzaktan çalışmayan işçilerin üniversite diplomasına sahip olmama olasılığı % 40 ve medyan ücretten daha az kazanma olasılığı % 23 daha fazladır. Amerika Birleşik Devletleri

verileri temelinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, pandemi sırasında evden çalışmanın düşük olduğu ve fiziksel yakınlığın yüksek olduğu mesleklerde çalışanların istihdam kayıplarının 2008 durgunluğu sırasındaki kayıplarından daha fazla olduğu bulgusuna da ulaşmışlardır (Mongey vd. 2020: 1).

Dingel ve Neiman (2020) çalışmalarında, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işlerin % 37'sinin tamamen evde yapılabilirliğini ortaya koymuşlardır. Evden yürütülebilecek işlere genellikle daha fazla ödeme yapılır. Düşük gelirli ülkelerde evde yapılabilir işlerin payı daha düşüktür.

Meçik ve Aytun (2020) ise benzer yöntemi kullanarak Türkiye için yapılan bir tahminde; evden çalışabilirliğin % 24 düzeyinde olduğunu belirtmişlerdir. Evden yürütülebilecek işlerin en fazla olduğu şehirlerin ise İstanbul, Ankara ve İzmir olduğu görülmüştür. Evden çalışma ile eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Yüksek becerili grup (üniversite mezunları) işlerin yaklaşık % 49'unu evden yürütebilirken, düşük becerili grup (lise ve altı) için bu oranın %17 olduğu görülmüştür. Yazarlar, düşük becerili kesimlerin pandemiden daha fazla olumsuz etkileneceği ve gelir desteği politikalarında sosyo-ekonomik durumun da dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

2. PANDEMİ SÜRECİNİN OECD ÜLKELERİ İŞGÜCÜ PİYASALARI ÜZERİNE ETKİLERİ

Pandemi süreci, OECD ülkeleri genelinde işsizlik oranını 2020 yılının 2'nci çeyreğinde % 8,6'ya yükseltmiş, 2021 II. Çeyrek verileri itibarıyla pandemi sürecinin başlangıcına henüz dönülemediği görülmüştür. Tablo 3'de, OECD ülkelerinde işsizlik oranları 2020 1. Çeyrek ve 2021 2. Çeyrek itibarıyla gösterilmiştir. Buna göre özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Kosta Rika ve Kanada'da 2020 II. Çeyrek itibarıyla işsizlik oranlarında önemli düzeyde artışların gerçekleştiğini görmek mümkündür. Bununla beraber, diğer ülkelerde de 2020 II. Çeyrek itibarıyla artışlar yaşanmakla beraber, bu artışların sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Yeni Zelanda'da 2020 II. Çeyrek verileri temelinde 0,10 puanlık bir azalış yaşansa da III. Çeyrekte işsizlik oranı % 5,30'a yükselmiştir.

Ülkeler	2020/1	2020/2	2020/3	2020/4	2021/1	2021/2
Costa Rika	12.67	23.54	21.68	20.22	18.89	17.75
Kolombiya	11.31	20.13	17.69	15.35	14.12	14.82
Yunanistan	16.23	16.87	16.57	15.97	16.67	16.00
İspanya	14.03	15.43	16.47	16.23	15.63	15.37

Güncel Ekonomi Çalışmaları II

Türkiye	12.97	13.37	13.40	12.83	12.97	12.33
Şili	8.19	11.77	12.04	11.04	10.38	9.16
Kanada	6.40	13.10	10.10	8.80	8.37	8.03
İtalya	8.90	8.47	10.07	9.87	10.10	9.77
Litvanya	6.70	8.53	9.70	9.23	6.90	7.57
İsveç	7.13	8.43	9.07	8.60	9.17	9.20
Fransa	7.77	7.37	8.87	8.03	8.03	8.20
ABD	3.80	13.07	8.80	6.77	6.17	5.93
Letonya	7.27	8.53	8.53	8.10	7.73	7.77
Finlandiya	6.70	7.77	8.47	8.07	7.97	8.13
Portekiz	6.60	6.63	8.10	7.23	6.83	6.93
Estonya	4.87	6.87	8.03	7.40	6.80	6.47
OECD Top.	5.40	8.60	7.71	6.95	6.71	6.50
Slovak C.	5.93	6.67	7.13	7.10	7.10	6.93
Avustralya	5.24	6.92	7.02	6.78	5.99	5.15
İrlanda	4.87	5.17	7.00	6.27	7.37	7.07
Lüksemburg	5.97	7.57	6.77	6.27	6.23	6.00
Avusturya	4.60	6.93	6.53	6.37	7.00	6.67
İzlanda	5.00	5.87	6.43	6.87	6.90	6.37
Danimarka	4.83	5.47	6.33	5.97	5.90	5.03
Belçika	5.00	5.10	6.23	5.87	6.63	6.33
Yeni Zelanda	4.20	4.10	5.30	4.80	4.60	4.00
Slovenya	4.17	5.33	5.27	5.27	5.17	4.50
Norveç	3.60	4.63	5.20	5.03	4.80	4.93
İsviçre	4.22	4.89	5.05	5.11	5.44	5.36
Meksika	3.45	4.89	4.96	4.44	4.40	4.35
İngiltere	4.00	4.14	4.85	5.22	4.89	4.72
İsrail	3.54	4.13	4.72	4.77	5.09	5.31
Hollanda	2.93	3.77	4.50	4.07	3.57	3.30
Macaristan	3.50	4.47	4.27	4.17	4.33	4.13
Almanya	3.50	3.87	4.07	4.07	3.87	3.60
Kore	3.70	4.10	3.80	4.30	4.43	3.73
Polonya	2.97	3.23	3.33	3.27	3.83	3.60
Japonya	2.43	2.73	2.97	3.03	2.80	2.90
Çek Cum.	1.87	2.43	2.80	3.10	3.27	3.07

Kaynak: OECD (2021), Unemployment Rate (indicator). doi: 10.1787/52570002-en (Accessed on 23 November 2021)

Pandemi sürecinin işgücüne katılım oranları üzerindeki etkisini görebilmek amacıyla Tablo 4’de, OECD ülkelerinde 2020 I. Çeyrek ve 2021 2. Çeyrek sonuçları gösterilmektedir. OECD ülkeleri ortalaması olarak işgücüne katılım oranı, 2020’nin ikinci çeyreğinde % 69,5 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, pandemi süreci işsizlik oranında OECD ülke ortalaması olarak 3,2 puanlık bir yükselişe neden olurken, işgücüne katılım oranında ise 3 puanlık bir azalışa yol açmıştır.

Tablo 4: OECD Ülkelerinde İşgücüne Katılım Oranı (15-64 yaş)(%)						
Ülkeler	2020-1.Ç.	2020-2.Ç.	2020-3.Ç.	2020-4.Ç.	2021-1.Ç.	2021-2.Ç.
Kosta Rika
Kolombiya	71,2	65,1	68,5	70,5	70,7	71,1
Yunanistan	67,1	66,9	67,7	67,7	64,8	67,4
İspanya	73,5	69,7	72,7	73,1	73,0	73,7
Türkiye	56,2	52,9	55,2	55,1
Şili	69,1	58,4	60,1	63,5	64,2	63,2
Kanada	78,0	74,6	78,3	78,8	78,7	78,8
İtalya	65,0	62,2	64,9	64,3	63,5	64,2
Litvanya	78,8	78,3	78,2	78,8	77,5	78,0
İsveç	82,3	82,2	82,7	82,9	82,4	83,1
Fransa	71,6	69,4	71,7	71,4	72,3	72,8
ABD	74,3	72,0	72,7	73,0	73,0	73,3
Letonya	78,1	78,5	78,2	78,0	75,4	75,9
Finlandiya	78,6	77,0	78,7	78,8	78,2	79,1
Portekiz	75,2	72,3	74,7	75,0	74,2	75,3
Estonya	79,6	78,0	79,3	80,3	79,7	78,4
OECD Top.	72,5	69,5	71,1	71,6	71,7	72,2
Slovak Cum.	72,3	72,1	72,6	72,7	73,2	74,1
Avustralya	78,7	76,0	77,7	79,0	79,2	78,5
İrlanda	85,9	84,0	86,8	83,9	84,2	84,7
Lüksemburg	71,4	71,8	72,5	73,0	72,6	74,1
Avusturya	76,7	75,7	77,0	76,9	77,2	77,0
İzlanda	85,9	84,0	86,8	83,9	84,2	84,7
Danimarka	79,1	78,2	79,1	79,5	79,0	79,4
Belçika	68,7	67,9	69,2	68,3	68,3	69,5
Yeni Zelanda	81,1	80,2	80,5	80,7	80,9	81,2
Slovenya	75,3	73,9	74,3	75,0	72,9	75,1
Norveç	78,5	78,0	78,0	78,2	78,9	80,2
İsviçre	84,1	83,3	84,3	84,8	83,9	83,2

Meksika	65,0	...	59,9	62,2	62,5	63,9
İngiltere	79,6	79,1	79,0	78,9	78,6	78,9
İsrail	71,2	69,6	69,4	69,3	69,0	69,7
Hollanda	81,1	80,4	81,0	81,1	83,5	84,1
Macaristan	72,6	72,3	73,2	73,2	75,3	76,1
Almanya	79,1	79,1	79,3	79,4	78,6	78,8
Kore	69,3	68,2	68,3	68,6	68,6	69,1
Polonya	71,0	70,2	71,0	71,7	72,3	72,6
Japonya	80,0	79,4	79,6	79,9	80,0	80,1
Çek Cum.	76,5	76,2	76,4	76,5	76,4	76,3

Kaynak: OECD stat

COVID-19 krizinde bazı çalışanlar yükün önemli bir kısmını omuzlarken, diğerleri hem daha az etkilenmiş hem de iyileşmeden daha fazla yararlanmıştı. Düşük ücretli mesleklerde çalışma saatleri OECD genelinde % 28'den fazla düşerken, yüksek ücretli mesleklerle kıyaslandığında çalışma saatlerindeki düşüş % 18 daha fazladır. Düşük eğitim seviyesindeki çalışanlarda çalışma saati azalması, yüksek eğitim seviyesindeki çalışanlardan yaklaşık üç kat fazla olmuştur (OECD, 2021: 19).

3. PANDEMİ SÜRECİNİN TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNE ETKİLERİ

Pandemi süreci ile birlikte Türkiye'de de salgının işgücü piyasalarına etkisini azaltmaya yönelik önlemler çerçevesinde uzaktan ve esnek çalışma modellerine geçilmiş ve kısa çalışma ödenekleri gündeme alınmıştır.

Tablo 5: Türkiye'de Mevsim Etkilerinden Arındırılmış Temel İşgücü Göstergeleri (2020 1.Çeyrek-2021 3. Çeyrek %)

	2020/1	2020/2	2020/3	2020/4	2021/1	2021/2	2021/3
İşgücüne Katılma Oranı	49,7	47,5	50,3	49,3	50,3	50,7	51,4
Kadın	31,3	29,8	31,8	30,8	31,5	31,8	33,0
Erkek	68,6	65,6	69,2	68,1	69,4	69,9	70,3
İstihdam Oranı	43,0	41,4	43,6	43,0	43,8	44,4	45,4
Kadın	26,5	25,8	26,8	26,4	26,6	27,0	28,2
Erkek	59,9	57,3	60,8	59,9	61,3	62,1	63,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Yukarıda yer alan Tablo 5’den de izlendiği üzere, pandemi sürecinin işgücüne katılma oranını düşürücü etkisi belirgindir. 2020 II. çeyrekte işgücüne katılma oranı, bir önceki çeyreğe göre 2,2 puan düşmüştür. Benzer şekilde istihdam oranı da aynı dönemde 1,6 puan azalarak % 41,4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6: Türkiye’de 15-24 Yaş Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücü Göstergeleri (2020 I. Çeyrek-2021 III. Çeyrek %)

	2020/1	2020/2	2020/3	2020/4	2021/1	2021/2	2021/3
İşgücüne Katılma Oranı	40,6	38,6	39,2	39,6	40,7	41,6	41,6
Kadın	29,1	26,6	27,6	27,8	28,8	29,6	29,8
Erkek	51,8	50,2	50,4	51,0	52,0	53,0	52,9
İstihdam Oranı	30,9	28,9	29,3	29,7	30,6	31,9	32,4
Kadın	21,1	18,5	19,2	19,4	19,8	21,2	21,5
Erkek	40,4	39,0	39,1	39,4	40,8	42,2	42,9
İşsizlik Oranı	23,9	25,0	25,2	25,1	24,9	23,2	22,1
Kadın	27,4	30,2	30,3	30,1	31,1	28,3	27,8
Erkek	22,0	22,4	22,5	22,6	21,6	20,5	19,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Pandemi sürecinin etkilerinin belirginleştiği 2020 II. çeyrekte 15-24 yaş grubunda işgücüne katılım oranı ve istihdam oranında 2 puanlık bir düşme yaşanmış, işsizlik oranı ise 1,1 puan artmıştır. İşsizlik oranındaki artış, 2020 dördüncü çeyreğine kadar sürmüş, bu dönemden sonra düşme eğilimine girmiştir. 2021 üçüncü çeyrek itibarıyla kadınlarda genç işsizlik oranı % 27,8 iken bu oran erkeklerde % 19 düzeyindedir.

TÜİK, 2021 Ocak ayından itibaren tamamlayıcı işgücü göstergelerini² yayımlamaya başlamıştır. Tablo 7’de çeyreklik dönemler itibarıyla mevsim etkilerinden arındırılmış işgücüne ilişkin tamamlayıcı göstergeler yer almaktadır.

² TÜİK, tamamlayıcı işgücü göstergelerini şu şekilde formüle etmektedir;
Zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranı: [(Zamana bağlı eksik istihdamda olanlar + İşsiz)/İşgücü]*100
İşsiz ve potansiyel işgücünün bütünleşik oranı: [(İşsiz + Potansiyel işgücü)/(İşgücü + Potansiyel işgücü)]*100
Atıl işgücü oranı: [(Zamana bağlı eksik istihdam + İşsiz + Potansiyel işgücü)/(İşgücü + Potansiyel işgücü)]*100

Tablo 7: Türkiye’de Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücüne İlişkin Tamamlayıcı Göstergeler (2020 1.Çeyrek-2021 3. Çeyrek %)

	2020/1	2020/2	2020/3	2020/4	2021/1	2021/2	2021/3
İşsizlik Oranı	13,0	13,3	13,4	12,9	13,0	12,1	11,7
Erkek	11,9	12,7	12,6	12,3	11,8	10,8	10,3
Kadın	15,3	14,5	15,0	14,3	15,4	15,0	14,6
Zamana bağlı eksik ist. ve işsizlerin bütünleşik oranı	15,6	18,0	17,1	17,4	19,3	17,4	15,4
Erkek	14,7	17,8	16,7	17,0	18,3	16,3	14,3
Kadın	17,7	18,6	18,1	18,3	21,4	19,7	17,8
İşsiz ve potansiyel işgücünün bütünleşik oranı	19,4	23,3	21,8	22,9	22,1	20,4	18,9
Erkek	16,2	20,1	18,0	18,7	17,8	16,2	14,9
Kadın	25,8	29,4	29,1	30,9	30,2	28,3	26,7
Atıl işgücü oranı	21,9	27,5	25,2	26,9	27,7	25,2	22,4
Erkek	18,8	24,8	21,8	23,0	23,8	21,4	18,6
Kadın	27,9	32,8	31,7	34,1	35,2	32,3	29,4
Tarım dışı işsizlik oranı	14,9	15,6	15,7	15,0	14,8	14,0	13,6
Erkek	13,2	14,5	14,4	13,9	13,1	12,1	11,7
Kadın	18,6	18,0	18,6	17,7	18,8	18,3	17,9

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

İşsizlik oranı genel toplamda 2020 II. çeyrekte 0,3 puanlık artış göstermekle beraber erkeklerde 1,8 puanlık artış gösterirken, kadınlarda 0,8 puanlık bir düşüş yaşanmıştır. Kadınlarda işsizlik oranının bu çeyrekte gerilemesindeki temel nedenlerden biri, kadınlarda işgücüne katılım oranlarının erkeklere oranla daha fazla düşmesidir. Tablo 5’ten de izlenebileceği gibi, kadınlarda işgücüne katılım oranı 2020 II. çeyrekte erkeklere oranla daha fazla azalmıştır. Türkiye’de pandemi sürecinin işsizlik oranları üzerindeki etkisinin sınırlı kaldığı görülürken, sürecin başlıca etkisinin özellikle atıl işgücü oranının artması yönünde gerçekleştiği gö-

rülmektedir. Atıl işgücü oranı 2020 I. Çeyrek'te % 21,9 iken II. Çeyrek'te %27,5'a yükselmiştir. Benzer bir gelişim, zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranı ile işsiz ve potansiyel işgücünün bütünleşik oranındaki artışlarda da görülmektedir. 2021 III. Çeyrek sonuçları itibarıyla atıl işgücü oranları dışında bir toparlanmanın yaşandığını söylemek mümkündür. Kadınlar için atıl işgücü oranının 2020 I. Çeyrek sonuçlarına göre yüksek seyretmesi, bu göstergede toparlanmanın daha uzun zamana yayılabileceğine işaret etmektedir.

Tablo 8: Mevsim ve Takvim Etkilerinden Arındırılmış İstihdam Edilenlerin Fiili Çalışma Süresi ve Kayıt dışı İstihdam (2020 I.Çeyrek-2021 III. Çeyrek)

	2020/1	2020/2	2020/3	2020/4	2021/1	2021/2	2021/3
Haftalık Ort. Fiili Çalışma Süresi (saat)	44,3	40,6	42,8	43,6	42,9	43,4	44,0
Kadın	39,9	36,6	38,4	39,5	39,1	39,3	39,7
Erkek	46,3	42,3	44,8	45,4	44,6	45,2	45,9
Kayıt dışı istihdam (%)	30,1	30,2	33,4	29,8	28,1	28,7	30,5
Kadın	36,3	37,3	40,6	35,7	34,0	35,4	38,2
Erkek	27,3	26,9	30,2	27,2	25,5	25,6	27,0

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Tablo 8’de çeyreklik dönemler itibarıyla mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış istihdam edilenlerin fiili çalışma süreleri ve kayıt dışı istihdam verileri yer almaktadır. Buna göre haftalık ortalama çalışma süresi 2020 II. Çeyrekte toplamda 3,7 saat azalmış, sonraki çeyrek dönemlerde bir toparlanma görülse de 2021 III. Çeyrek itibarıyla 2020 I. Çeyrek ortalama fiili çalışma süresi yakalanmamıştır. Kayıt dışı istihdam ise, 2020 III. Çeyrekte %33,4’e kadar yükselmiştir. Yine, kayıt dışı istihdam oranlarında kadın ve erkek arasındaki fark özellikle dikkat çekicidir.

Tablo 9’da istihdamın sektörel dağılımı, çeyreklik sonuçlar itibarıyla sunulmuştur. Tabloda dikkat çekici olan, 2020 ikinci çeyrek itibarıyla hizmetler sektöründe istihdamda 2,9 puanlık azalışa karşılık aynı dönemde tarım sektöründe istihdamda yaşanan 3,5 puanlık artıştır. Bu dönemde kadınlarda tarım sektöründeki istihdam, erkeklere oranla daha fazla artmış ve üçüncü çeyrekte % 26,3 düzeyine ulaşmıştır. Pandemi sürecinin en önemli etkisi elbette hizmetler sektöründe ortaya çıkmıştır. Hizmetler sektöründe istihdam, 2020 4. Çeyrek ve 2021 1. Çeyrekte toparlanmaya yönelik bir gelişme kaydetse de, 2021 3. Çeyrek itibarıyla 2020

1. Çeyrek sonuçlarının gerisindedir. Bu sektörde istihdam, özellikle kadınlarda erkeklere göre daha fazla azalmıştır.

Tablo 9: Türkiye’de İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı (2020 I. Çeyrek-2021 III. Çeyrek-%)

	2020/1	2020/2	2020/3	2020/4	2021/1	2021/2	2021/3
Tarım	15,5	19,0	19,6	16,7	16,7	17,8	18,3
Kadın	19,6	24,4	26,3	21,5	21,0	23,7	25,4
Erkek	13,7	16,5	16,6	14,6	14,8	15,1	15,1
Sanayi	21,0	20,5	19,8	21,1	21,7	21,4	20,9
Kadın	16,3	15,5	15,3	16,6	17,1	16,6	16,3
Erkek	23,1	22,8	21,8	23,2	23,8	23,5	23,0
İnşaat	5,2	5,2	6,3	6,3	5,9	6,2	6,3
Kadın	0,7	1,0	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0
Erkek	7,2	7,1	8,8	8,7	8,2	8,7	8,7
Hizmetler	58,3	55,4	54,3	55,9	55,6	54,6	54,5
Kadın	63,3	59,2	57,6	61,2	61,1	58,7	57,3
Erkek	56,0	53,6	52,8	53,5	53,2	52,8	53,2

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

SONUÇ

Pandemi süreci, gerek küresel gerekse ülke işgücü piyasalarında önemli ve eşitsiz düzeyde etkiler yaratmıştır. Süreçten en fazla olumsuz etkilenenler, düşük ve orta gelirli ülkeler olurken; sürecin olumsuz etkileri, ülke işgücü piyasaları açısından da savunmasız kesimler (kadınlar, gençler, eğitim düzeyi düşük olanlar) üzerinde yoğunlaşmıştır. OECD ülkelerinde 2020 yılının ikinci çeyreğinde ortalama işsizlik oranı, birinci çeyreğe göre 3,2 puanlık bir yükseliş gösterirken, işgücüne katılım oranı 3 puan azalmıştır.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde de işgücüne katılma oranı ve istihdam oranlarında düşme yaşanmış, atıl işgücü artmış; buna bağlı olarak pandeminin işsizlik oranı üzerindeki etkileri sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, haftalık ortalama çalışma saatleri azalmış ve kayıt dışı istihdam artmıştır. Sektörel düzeyde istihdamın dağılımına bakıldığında ise en çok istihdam kayıplarının, hizmetler sektöründe gerçekleştiği görülmektedir. İstihdam kayıpları, kadınlarda daha fazla gerçekleşmiştir.

Pandemi süreci işgücü piyasasındaki eşitsizlikleri daha derinleştirmiş ve yapısal sorunları daha belirgin hale getirmiştir. Diğer taraftan, pandemi süreci dijital

dönüşümü de hızlandırmış, özellikle yüksek vasıflı işgücü açısından uzaktan çalışma geleneksel hale gelmeye başlarken düşük vasıflı işgücü iş kayıpları ile karşılaşmıştır. OECD (2021)'de belirtildiği üzere krizin zirvesinde en yüksek gelire sahip çalışanların yarısı evden çalışabiliyorken düşük ücretli çalışanlar arasında bu oran sadece %29 olmuştur. Yine aynı raporda, uzun dönemli işsizlik riskinin arttığına da dikkat çekilmektedir. 2020'nin sonunda en az altı aydır işsiz olan kişi sayısı %60 daha fazladır.

ILO (2020: 8), COVID-19 ile mücadele çerçevesinde dört temel başlık belirlemiştir. Bunlar; “ekonomiyi ve istihdamı canlandırmak”, “işletmeleri, işleri ve gelirleri desteklemek”, “çalışanları korumak” ve “çözümler için sosyal diyaloga güvenmek” tir. Dolayısıyla işgücü piyasalarındaki yapısal sorunların çözümüne yönelik çabalar, pandemi süreci ile birlikte çok daha önem kazanmıştır ve iyileşmeye yönelik izlenmesi gereken uzun bir yol söz konusudur.

KAYNAKLAR

- Dasgupta, S., Dierckxsens, M., Verick, S. (2021). The Impact of the COVID-19 Crisis on Middle-income Countries, *The Indian Economic Journal* 69(3) 534–552, 2021
- Dewan, S., Ekkehard E. (2020). “Rethinking the World of Work”. *Finance and Development*, Winter, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2020/12/rethinking-the-world-of-work-dewan.htm>.
- Dingel, J. I., Neiman, B. (2020). How many jobs can be done at home? *Journal of Public Economics* Volume 189, September 2020, 104235.pp.1-8.
- Fana, M., Tolan, S., Torrejón, S., Urzi Brancati, C., Fernández-Macías, E. (2020). The COVID confinement measures and EU labour markets. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC120578/jrc1_20578_report_COVID_confinement_measures_final_updated_good.pdf
- Fukai, T., Ikeda, M., Kawaguchi, D., Shintaro Yamaguch (2021). COVID-19 and the Employment Gender Gap. *IZA DISCUSSION PAPER SERIES*, No: 14711.
- ILO (2020). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Second edition Updated estimates and analysis. Erişim: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf
- ILO (2021a). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Seventh edition Updated estimates and analysis, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf
- ILO (2021b). World Employment and Social Outlook: Trends 2021. International Labour Office – Geneva. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_795453.pdf
- ILO (2021c). An update on the youth labour market impact of the COVID-19 crisis. ILO Statistical Brief, June. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/briefingnote/wcms_795479.pdf
- ILO (2021d). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Eighth edition Updated estimates and analysis, 27 October 2021, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_824092.pdf
- ILO (2022). World Employment and Social Outlook Trends 2022, Geneva: International Labour Office.
- IMF (2021). World Economic Outlook, Managing Divergent Recoveries, April.

- Meçik, O. Aytun, U. (2020). COVID-19 Döneminde Eşitsizlikler: Çalışma İçerikleri ve Ücretler, *Emek Araştırma Dergisi* (GEAD), Cilt 11, Sayı 18, Aralık, 1-26, ss.1-26.
- Mongey, S., Pilossoph, L., Weinberg, A. (2020). “Which Workers Bear the Burden of Social Distancing Policies?” Working Paper 27085, National Bureau of Economic Research May.
- OECD (2021). OECD Employment Outlook 2021: Navigating the COVID-19 Crisis and Recovery, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5a700c4b-en>.
- Prassl, A. A., Golin, M., Boneva, T., Rauh, C. (2020). Inequality in the Impact of the Coronavirus Shock: Evidence from Real Time Surveys. IZA DP No. 13183, *IZA Discussion Paper*. <https://ftp.iza.org/dp13183.pdf>.
- Reichelt, M., Makovi, K., Anahit Sargsyan (2021). The impact of COVID-19 on gender inequality in the labor market and gender-role attitudes. *EUROPEAN SOCIETIES*, 2021, VOL. 23, NO. S UP1, S228-S245
- www.tuik.gov.tr
<https://stats.oecd.org/>